

הפלגת 'רפיח'

מאת: זאב וניה הדרי, סגנו של שאול אביגור במוסד לעליה ב'

הכתבה לקוחה מהמבוא לספר "המוסד לעליה ב' - יומן המבצעים - פריז 1947" הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, 1991

האנייה Athina, ששמה שונה ל'רפיח', הגיעה מיוון ליגוסלביה יחד עם Lochita שנקראה אחר-כך 'כנסת ישראל'.

האנייה שהיתה שנים הרבה על קרקעית הים, נמשתה ותוקנה והגיעה ליגוסלביה כמעט מוכנה להפלגה. גודלה היה 600 טון. היה לה מנוע דיזל של שלושה צילינדרים ו-350 כוחות סוס. היא היתה צרה, ארוכה ושטוחה ולא מותאמת להפלגה עם אנשים בחורף.

בגלל חוסר מקום לא היה באנייה מטבח, אך לאחר דרישת המלווים סוודר דוד בנפח 120 ליטר, שאיפשר לתת לנוסעים משהו חם לשתות במשך היום. תאורת חשמל היתה בכל קומה וקומה, ובכך הוענקה לנוסעים תחושת רווחה וביטחון. מאווררים גדולים שהותקנו במחסנים סייעו לאנשים להתגבר על המחנק והצפיפות. בקרב הנוסעים לא היתה מצוקת רעב, אך האוכל נמאס עד מהרה. לא היתה אף חגורת הצלה באנייה. "כדי שיהיו חגורות הצלה, צריכים היינו לחכות יומיים וכנראה שלא יכולנו... פרט לשלוש סירות שיכלו להכיל 40 איש לא היה בספינה שום אמצעי הצלה.

מפקד הספינה היה גד לסקר שכיניו היה "חוצב". מלוויה היו צבי טייטל המכונה "ניץ", דוד באומגרטרן המכונה "גן" ו"הגדעוני" היה אברהם ליכובסקי המכונה "ניר". כמו-כן היו על הספינה 16 מלחים זרים. המעפילים הובאו ברובם מהונגריה למחנה בזאגרב ומשם ברכבות לנמל באקר. ב-26 בנובמבר 1946 בשעה 12:00, הפליגה הספינה כשעל סיפונה 786 איש.

הנסיעה מהנמל ועד היציאה לים האדריאטי הפתוח ארכה חמישה ימים תמימים בגלל מזג-האוויר הסוער ומשום שהיה צורך לנווט בתעלות הצרות שבין האיים היווניים, שהיו זרועות במוקשים מתקופת המלחמה. מטרת הנסיעה היתה האל קמילה שם היתה אמורה להמתין ספינה קטנה לשם העברת המלחים והמכונאים. בקמילה לא נמצאה שום ספינה. במשך יומיים הפליגה ספינה בין האיים כדי לאתרה. בינתיים הגיעה הודעה מיוון שהכלי חייב להיות בקמילה. היה צורך לשוט ולנווט בין האיים והתעלות כדי להגיע שנית לאי.

מכיון שהערב ירד ולא היתה אפשרות להגיע אל האי בלילה, הוחלט לעגון במשך הלילה באי סירינה. רב-החובל אמר שהוא מכיר היטב את המפרצים באי ושאפשר לעגון. נשלחה סירה כדי למדוד את העומק, ואנשיה מסרו כי המים עמוקים מדי לעגינה, אך רב-החובל עמד על דעתו כי הוא מכיר היטב את המפרץ וכי הוא מתאים לעגינה. האנייה נכנסה למפרץ. עד מהרה התברר שרב-החובל אינו מכיר את המפרץ כפי שטען ושאינו הוא מתאים לעגינת ספינה בגודלה של 'רפיח'. כשנכנסה הספינה למפרץ התחרט רב-החובל והחליט לעבור למפרץ סמוך. המלווים הזהירו כי גם מפרץ זה אינו מספיק רחב, אך הוא שוב עמד על דעתו כי הוא מכיר היטב גם את המפרץ הזה. המפרץ היה בצורת פרסה, כולו מצוקים וסלעים, והגלים השתברו אל הסלעים מכל צדדיו. כאשר התקרבה הספינה לסלעים לשם עגינה התברר כי המים עמוקים מדי והוחלט לצאת גם ממפרץ זה. מכיון שהיה צר, היה ברור שיש צורך לצאת ממנו בנסיעה לאחור. לא שיערנו שהקפיטן יחליט לנהוג אחרת. בשל מהלכה האיטי של הספינה לאחור, החליט הקפיטן לעשות סיבוב בתוך המפרץ ולצאת עם החרטום קדימה. הוא רצה לצאת בבת אחת עם החרטום קדימה ונתן מהירות מלאה. כעבור כמה שניות נוכח, שהסיבוב לא מספיק והכלי יעלה על הסלעים, אך כבר היה מאוחר מדי כי במהירות כזו בשום אופן אי-אפשר לעצור. הקפיטן נתן מהירות מלאה אחורה אבל הכלי לא נעצר. ההצלה היחידה היתה לעשות את הסיבוב פנימה לתוך המפרץ במקום הווצה, אבל גם מצד זה היו סלעים קרובים והיה צורך לתת שוב מהירות מלאה קדימה כדי שקוטר הסיבוב יהיה קטן ככל האפשר. כעת היתה הספינה במהירות מלאה קדימה לאורך הצד הימני של הפרסה כלפי פנים המפרץ. לעצור אותה לא היו שום סיכויים.... החרטום התנגש בסלע ונתהווה בו חור. מים החלו לחדור בכמות קטנה. הספינה נעצרה במקום והגלים נדנדו אותה הלוך וחזור אל הסלעים. עד כניסת המים נטתה הספינה לעבר האי. עם המכה הראשונה קמה בהלה אך הצלחנו להשתלט עליה ולהתחיל בפעולות ההצלה.

האלחוטאי [אברהם ליכובסקי] נאלץ לנתק במהירה את כל המכשירים ממקומם כדי למחר ולעזור בהצלה. האנשים הצליחו להוריד לחוף סירה אחת עם שני מלחים ושבעה מעפילים, אך הסירה התרסקה אל הסלע. היו עוד שתי סירות אך אי-אפשר היה להשתמש בהן.

לאחר המכה הראשונה קפץ אחד מאנשי הצוות למים ומתח חבל מהספינה לחוף. נמתחו עוד כמה חבלים ובעזרתם החלו אנשים לעבור לחוף. היו אנשים שקפצו למים ושלושה מתוכם טבעו, כאשר נמחצו בין הספינה לסלע. בסך הכול קיפחו את חייהם שישה [תיקון: צ"ל שמונה] אנשים. כעבור 35 דקות היו כבר כל האנשים על החוף. דקות ספורות לאחר שעלו על החוף צללה הספינה לתהומות. מרגע החבטה בשעה 15:40 ועד לטביעת הספינה בשעה 16:20 חלפו 40 דקות. ספק אם היינו יכולים להרגיע את האנשים לו ידענו שרק 40 דקות עומדות לרשותנו, ואילו אמרנו: "כל היכול להציל נפשו יציל", היה מספר הקרבנות רב יותר.

כמה מהאנשים היו פצועים קשה, ורבים נפצעו קל. רבים נותרו יחפים ועירומים והתחממו סביב מדורות שהדליקו על המורד התלול של הצוק. הרופאים הגישו עזרה ראשונה וברשותם רק מזוודה אחת של אחד הרופאים. הנספים נקברו על האי ועצמותיהם הועלו לארץ ב-1972.

על האי היו מספר משפחות רועים אשר הסכימו לסייע רק לאחר התחמקויות רבות ותמורת סכומי כסף לא מבוטלים. הם הבטיחו שבמשך הלילה ישחטו כמה כבשים כדי שאפשר יהיה להאכיל את האנשים. הם הצביעו על כמה מערות בין הסלעים שבהן אפשר היה לשכן את החולים והילדים, אך לא ניתן היה להגיע אליהן כי הגישה היתה קשה. האנשים נותרו חשופים לגשם השוטף. לבסוף הסכימו הרועים לשכן בבתיהם את הילדים והחולים. מכשיר הקשר שהאלחוטאי הצליח להציל לא פעל, ומזג-האוויר היקשה גם הוא על יצירת קשר.

שוב, לאחר שידולים ומתן שוחד הסכימו הרועים להודיע לאי הקרוב על האסון ולבקש עזרה על-ידי הדלקת מדורות, אך כל תשובה לא הגיעה. לבסוף הצליח האלחוטאי להתקשר עם יוון ועם הארץ. עזרה הובטחה תוך שלושה ימים. במשך ימים אלה היה צורך לבוא במשא ומתן עם הרועים כדי שייסכימו לספק קמח ובשר. הרועים ניצלו את ההזדמנות וניסו לסחוט כמה שיותר.

גם מצב היחסים בין המעפילים לבין עצמם היה בכי רע. היה אף ניסיון מרי קטן, כאשר כמה אנשים רצו להשתלט על מכשיר הקשר ולבקש סיוע מהבריטים, משום שלדעתם אין המלווים עושים הכול להצלתם. הם נרגעו לאחר שהובטח כי עזרה תבוא במהרה. בינתיים ביקשו נציגי הסוכנות סיוע מהשלטונות הבריטיים. ואכן הוצנח אל האי ציוד - שמיכות, תרופות ומזון. בערב הגיעו אל האי משחתת יוונית בשם 'תמיסטוקלס', שאספה את הפצועים והחולים ומשפחותיהם, והמשחתת הבריטית 'שברון'. המשחתת היוונית העבירה את החולים ומשפחותיהם לאי רודוס, והבריטית הובילה את יתר האנשים לכרתים. בכרתים הועברו האנשים לספינה אחרת שהביאה אותם ישירות לקפריסין.

בספינה זו, שנשאה בדרך-כלל טנקים, הוכנסו המעפילים למחסן ענק. הם לא שיתפו פעולה עם הבריטים, כאשר אלה ביקשו להורידם לחוף. "ידענו שאין בכוחנו להתנגד הרבה זמן אך לא רצינו שיקבלו את הרושם שהשלמנו עם קפריסין. באו פקידי הג'וינט לשכנע אותנו שנרד. הם באו בלוויית חילים... אחד הבחורים דרש בתוקף שיעזבו את המחסן, אז הוציא חייל את אקדחו, ירה בו ופגע ביד... קמה מהומה שבה החיילים פתחו לשניים את הראש במקלות. החיילים ברחו בסגרם אחריהם את הדלתות... בראותם שאין ברצוננו לצאת סגרו את המחסן בצורה "הרמטית" וחיכו שלוש שעות עד שהאוויר התחמם כהוגן. לאחר זה פתחו אשנב והכניסו פצצת עשן תלויה על חבל... זאת היתה תמונת זוועה לראות ילדים קטנים נחנקים מהעשן, נדחקים אל הדלת והדלת סגורה. לאחר חצי שעה פתחו את הדלתות וחלק מהאנשים התפרץ החוצה... נוכחנו שאין טעם להמשיך הלאה בהתנגדות כזו. כך הגענו לקפריסין".